

تصوّف در آینه روایات

(مجموعه مقالات)

گردآوری و تدوین

محمّد نصیر

سرشناسه	نصیری، محمد، ۱۳۴۳، - گردآورنده
عنوان و نام پدیدآور	تصوّف در آینه روایات (مجموعه مقالات) / محمد نصیری
مشخصات نشر	تهران: نشر حقیقت، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	۴۹۴ ص: ۱۴/۵×۲۱/۵ س.م.
فروست	مجموعه پژوهش‌های عرفانی (۱)
شابک	978-600-5231-52-6
موضوع	تصوّف - مقاله‌ها و خطابه‌ها؛ تصوّف - احادیث.
رده‌بندی کنگره	۱۳۹۶ ع ۶ ن ۶ / ۶ / ۲۷۴ BP
رده‌بندی دیویی	۲۹۷/۸۰۸:
شماره کتاب‌شناسی ملی	۴۷۶۱۸۰۱:

انستیتوت حقیقت

تصوّف در آینه روایات (مجموعه مقالات)

مجموعه پژوهش‌های عرفانی (۱)

گردآوری و تدوین: دکتر محمد نصیری؛ عضو هیأت علمی دانشگاه تهران،

دانشکده معارف و اندیشه اسلامی

ناشر: انتشارات حقیقت؛ تهران، خیابان گاندی، خیابان نهم، پلاک ۴

تلفن: ۸۸۷۷۲۵۲۹؛ فاکس: ۸۸۷۹۱۶۵۲

تلفن مرکز پخش: ۵۵۶۳۳۱۵۱

Site: www.haqiqat.ir

Email: info@haqiqat.ir

ویراستار: بابک برومندفر

چاپ اول: بهار ۱۳۹۷

تعداد: ۵۰۰ نسخه

چاپ و صحافی: شرکت چاپ خواجه

قیمت: ۳۰۰۰۰ تومان

فهرست

- ۳ مقدمه
- ۷ عرفان و تصوف در گستره روایات
علی امینی نژاد
- ۴۳ ریشه‌یابی واژه تصوف و عرفان در قرن اول هجری
احمد رنجیری
- ۸۳ بررسی تاریخی چگونگی ورود و تأثیر تعالیم بنوی اهل بیت (ع) در.....
محمد نصیری، محمد رضا رجبی، علی اصغر نوروری
- ۱۲۹ گونه‌شناسی احادیث عرفانی و تأملی چند در سندشناسی آن.....
محمد نصیری
- ۱۶۱ نشانه‌شناسی تصوف و عرفان بر مائده‌ی اسلام.....
محمد نصیری
- ۲۱۱ بررسی روایات نبوی ناظر به نقد صوفیه.....
محمد عیسی جعفری

- ۲۴۵..... بررسی نقد صوفیه در زبان ائمه (ع)
محمد عیسی جعفری
- ۲۸۳..... پشیمینه پوشی در آینه‌ی روایات
شهرام صحرایی
- ۳۲۹..... ساج در زبان روایت
محمد عیسی جعفری
- ۳۶۵..... بررسی انتساب کتاب حقیقه‌الشیعه به مقدس اردبیلی
محمد عیسی جعفری
- ۴۲۱..... نادرستی انتساب حدیقه‌الشیعه به مقدس اردبیلی
علی اکبر ذاکری

بسمه تعالی

مقدمه

۱. از یک سو انسان در طول زندگی دنیوی مراحل گوناگونی را طی و نیاز و نیازمندی‌هایش را تجربه می‌کند. میل به خوردن، آشامیدن، تولید مثل، مورد احترام قرار گرفتن، ماندگاری و جاودانه شدن، و طیفی دیگر از نیازها که در نسبت با اشخاص مختلف، نه از نظر بقا و زوال و نه از نظر کمیت و چگونگی، به هیچ روی یکسان نیستند تا ایالاتی که برخی به صورت طبیعی در انسان شکوفا می‌شوند و برخی برای رشد و شکوفایی تا حد زیادی محتاج جدّ و جهد دائمی انسان‌اند؛ برخی موقت و برخی ماندگارند.

از سوی دیگر همه انبیاء الهی (ع) به نیت انسان، نازها و نیازهای او را و جهه‌ی همت خود قرار داده و در طرحی جامع و راهنمایی، دستگیری، تکمیل و شکوفائی استعدادهای او در ساحت‌های گوناگون بارها، گرایش‌ها و رفتارها می‌پردازند. به یقین، چنانکه آیات جاودانه‌ی قرآن و سخنان نورانی اهل بیت (ع) گواه است، برنامه‌های انبیای الهی مشتمل بر اهداف آریه‌ی متوسط و غایی است. به طوری که اقامه‌ی قسط و عدل در جامعه، به رقم‌گیری رفاه و ضرورت انکار ناپذیر آن، بعید است از اهداف اصلی و دست‌کم غایی مکتب انبیاء تلقی گردد. به نظر می‌رسد هدف غایی انبیاء الهی تحقق کمال واقعی انسان است که همان معرفت حق و طیّ مراتب عالی قرب الی الله یا همان رشد روحی و معنوی انسان است که قطعاً به اقامه عدل نیز منجر می‌شود.

از این‌رو در طبقه‌بندی دانش‌ها و ارزش‌گذاری کوشش‌های تعلیمی و

تربیتی، بعد از تصدیق اهمیت هر دانش و اذعان به ضرورت کوشش‌های تربیتی، لازم است نسبت و رابطه‌ای که هر یک از آنها با اهداف انبیاء دارند مورد توجه قرار گیرند. بر این اساس است که می‌بینیم عرفان سرآمد همه دانش‌ها و ارجمندتر از همه کوشش‌ها خواهد بود.

۲. در نظر عمده مذاهب و طریقه‌های اسلامی، قرآن کریم و روایات مکتب اهل بیت (ع) بهترین منبع برای رسیدن به حقیقت هستی و بار یافتن به کمال نهایی انسان است، اما باید توجه داشت هیچ یک از فرق و مذاهب اسلامی به طور عام و گرایش‌های گوناگون فقهی، اصولی، کلامی، فلسفی، حدیثی و عرفانی به طور خاص نمی‌توانند خود را در فهم و برداشت از قرآن کریم و سنت پیامبر اکرم و ائمه‌ی اطهار (ع)، رسوم بدانند و لذا در همه امکان خطا وجود دارد و اتفاقاً انبیاء الهی آمده‌اند تا در بد همین خطاها را به حداقل برسانند. از این رو کسی حق ندارد از ابتدا و بدون حجت، سیر عقلی یا نقلی، عقاید، روش و سلوک خود را مطابق کتاب و سنت بدانند و دیگری را بدون دلیل معتبر و کافی رد کند.

۳. معنویت‌گرایی به طور عام و عرفان به طور خاص با فطرت انسان سرشته است و تعالیم دین رسول خاتم (ص) اصیل‌ترین و کامل‌ترین نمونه دعوت‌های آسمانی به این معنای قدسی است که با نفخه‌ی الهی در جان انسان آغاز و با پیمودن راه بسیار دشوار کمالی و استکمالی تا ملاقات حضرت حق و بار یافتن به لقای او پایان می‌پذیرد. در منطق اسلام و مکتب اهل بیت عصمت و طهارت (ع) طی این سفر طولانی و پر خطر بدون حبل المتین الهی و عروة الوثقی ولایت اهل بیت (ع)، ظلمات است و خطر گمراهی را به همراه دارد. از این رو نه طریقت منهای شریعت، نه ریاضت‌های مبتنی بر جاهلیت و نه

آئین‌های بی اعتنا به عقلانیت هیچ یک نمی‌تواند نماد و نشانه‌ی کامل و جامعی برای سالک طریق و طالب لقاء رفیق اعلا تلقی گردد.

۴. از گذشته تا کنون عارفان و صوفیه‌ی حقّی مسلمان لحظه‌ای و ذره‌ای از برنامه‌های طریقتی خود را خارج از قرآن و سنت، یعنی حقیقت اسلام نمی‌دانسته‌اند؛ بلکه معتقدند عرفان و تصوّف حقیقت و گوهر ناب اسلام است.

اگر تصوّف و عرفان اسلامی را راه تزکیه نفس و نتیجه آن را معرفت به حقیقت هستی بدانیم، عارف و صوفی حقیقی کسی است که با رعایت شریعت و گام زدن در طریقت، به تزکیه نفس و تصفیه‌ی باطن پرداخته و پیوسته طالب تابش نور حق در دهن و صیر و جسم و جانش می‌باشد و این امر نه تنها هیچ مخالفتی با مکتب اهل بیت ندارد، بلکه گوهر و مغز تعالیم آن است.

۵. بیرون از عالم عرفان، از گذشته تا کنون، بحث‌های متنوعی پیرامون خاستگاه تصوّف و عرفان اسلامی و کوشش‌هایی چند در جهت نمایاندن سرچشمه‌ی اصلی آن انجام گرفته است. در دو قلم و نفی و اثبات، کسانی با دلائلی چند کوشیده‌اند سرمایه‌ی اصلی عرفان و تصوّف را اسلام، قرآن و احادیث مکتب اهل بیت (ع) بدانند و کسانی نیز در حدودی برآمده و سعی کرده‌اند تا خاستگاه یا خاستگاه‌هایی خارج از اسلام یا بیرون از مذهب شیعه معرفی کنند.

۶. در نفی سرچشمه ولوی تصوّف، بخصوص از زمان صفویه، روایاتی در برخی آثار منتسب به علمای شیعه وارد شده است که مضمون آنها نفی کلی صوفیه و پیروان طریق عرفان است. این روایات، بدون هیچ گونه نقد و بررسی، خاستگاه مخالفت با اهل تصوّف - اعم از صوفیه‌ی حقّی و صوفیه‌ی باطل - تاکنون شده است. در مجموعه حاضر که در واقع منتخبی از مقالات نوشته شده

توسط کسانی است که در این باره تحقیقاتی شایسته کرده‌اند، کوشش شده است از یک سو خاستگاه اسلامی و به ویژه منشأ حدیثی - روایی تصوّف و عرفان اسلامی مورد توجه قرار گیرد و سپس به بررسی دسته‌ای از روایات که تصوّر یا وانمود می‌شود بر اساس آنها تصوّف و عرفان اسلامی راهی جدا از اسلام بطور عام و مکتب اهل بیت (ع) بطور خاص است، پرداخته می‌شود. در بخش اخیر تلاش شده است تا این دسته از روایات به لحاظ سند، دلالت، جهت و شأن صدور مورد توجه و ارزیابی قرار گیرد.

مجموعه مقالات حاضر از دو بخش کلی تشکیل شده است: یک بخش شامل مقالاتی است که اکنون منتشر نشده است و برای اولین بار در این مجموعه منتشر می‌شود؛ بخش دیگر آن قبلاً در نشریات معتبر کشور، چنان که در پانوشتها نشانی آنها آمده است، منتشر شده و در این مجموعه با اجازه صاحبان مقالات باز نشر می‌شود. این رو، از اساتید ارجمند که اجازه باز نشر مقالاتشان را در این مجموعه داده‌اند همچنین از آقای بابک برومندفر که زحمت ویرایش آنها را بر عهده داشته‌اند صمیمانه تقدیر می‌کنم و از خداوند متعال توفیق بیش از پیش برایشان مسألت دارم.

در خاتمه، خاطر نشان می‌کنم که اولاً، طبیعی است که تمام مطالب مندرج در مقالات نمی‌تواند مورد قبول نگارنده باشد؛ ثانیاً، کتاب حاضر فقط در حدّ مقدّمه و مدخلی است مختصر برای تحقیقات مفصّل و جامع‌تر که امیدوارم ان شاء الله توسط محققان بی‌تعصّب و منصف و دلسوز انجام پذیرد.

قم

محمد نصیری رضی